

HAGENPREEK PROVINCIAAL ADVISEUR RUIMTELIJKE KWALITEIT

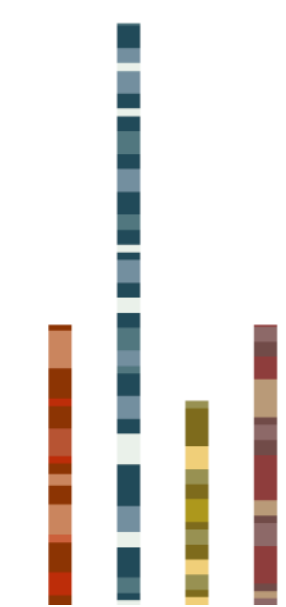
31 augustus 2011

Dames en heren van de provincie Zuid-Holland, geachte
toehoorders,

Aan de vooravond van mijn tweede termijn als provinciaal adviseur ruimtelijke kwaliteit wil ik het moment en de gelegenheid benutten om u toe te spreken over het belang van ambitie. Maar eerst wil ik de vorm waarin ik dat doe – een hagenpreek – kort toelichten. Historicus en publicist Thomas von der Dunk zette wat mij betreft op 27 april van dit jaar de toon door zijn geweigerde lezing voor de Noord-Hollandse Staten om te bouwen tot een hagenpreek over racisme en politiek. Ik voel me hier bepaald niet geweigerd – integendeel! – en zal het zeker niet gaan hebben over racisme, maar het idee van een reeks van provinciale hagenpreken spreekt me erg aan. Het is een prachtige, tijdloze format. Ideaal om een onafhankelijk, extraparllementair punt te maken, aandacht te vragen voor thema's die er toe doen, ongevraagd een kwestie aan te roeren die van invloed is of moet worden op het provinciale debat, de meningsvorming en de besluitvorming. Ik hoop dat deze tweede provinciale hagenpreek aanleiding is voor een derde, een vierde, een vijfde enzovoorts, elders in Nederland.

Het onderwerp waarvoor ik vandaag uw aandacht vraag is de ruimtelijke ordening en in het bijzonder de ruimtelijke kwaliteit van de provincie. De planologie is op drift geraakt na het uitbrengen van de regeringsverklaring en de lancering van de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Een al veel eerder

ingeleide drift, trouwens. Iedereen die van mening is dat het verkwanselen van de ruimtelijke ordening alleen van dit neoliberale kabinet kon worden verwacht, heeft ongelijk. Minister Dekker heeft met de herziening van de wet Ruimtelijke Ordening jaren geleden de eerste stappen gezet op weg naar deregulering en stroomlijning. En ik herinner me nog goed hoe er door de vakwereld en de academia onthutst werd gereageerd op het feit dat ook Balkenende, Bos en Rouvoet (bepaald geen liberaal trio) aanvankelijk helemaal geen nationale agenda meer konden verzinnen voor de ruimtelijke ordening. Na heftige protesten werd dat provisorisch gecorrigeerd, maar het signaal was duidelijk: het roer zou vroeg of laat omgaan. En laten we wel wezen, de Nota Ruimte, de snelwegpanorama's, het actieprogramma Mooi Nederland, het kon omdat er geld over was, maar een substantiële en visionaire Rijksverantwoordelijkheid kon ik er helemaal niet in ontdekken. Dat is nu anders. De nieuwe structuurvisie is selectief en actiegericht, helder over haar planologische domein en bereik en haar vertrouwen in de samenleving en ze hanteert een internationaal perspectief. Over de macro-economische grondtoon en het slecht onderbouwd schrappen van het landschapsbeleid mag je je zorgen maken, maar het is duidelijk dat het Rijk buitengewoon verifieerbaar refereert aan en anticipeert op trends die ook uw werk enorm gaan beïnvloeden. Ik diep er een paar iets verder uit:

Ten eerste de stabilisatie van de ruimtelijke ontwikkeling. In weerwil van degenen die denken dat na de eerste en misschien

tweede economische dip de samenleving de ruimte opnieuw en verhevigd zal koloniseren, lijkt het tij structureel gekeerd. De volkshuisvesting, de dienstensector en de industriële bedrijvigheid, de voedselproductie en de infrastructuur, het zijn sectoren die na decennia van naoorlogse expansie onderhevig zijn aan consolidatie. De 21ste eeuw zal gekenmerkt worden door hergebruik, verbeterde benutting, verduurzaming, functionele meervoudigheid en een nieuw evenwicht tussen intensivering en krimp. We hebben met zijn allen in de 20ste eeuw een enorme ruimtelijke voorraad gerealiseerd: van doorzonwoningen en bedrijfspanden, van varkens- en melkveehouderijen, van buslijnen en rijstroken. Die voorraad is toe aan revisie en de ruimtelijke ordening kan daaraan alleen zinvol bijdragen als het kompas wordt omgezet van kwantiteit naar kwaliteit.

Ten tweede lijkt de traditionele kijk op de scheiding tussen stad en land achterhaald. Ik heb daar al iets over gezegd in het advies De Onbebouwde Kom van dit voorjaar. De interactie tussen stedelijk leven en landleven is in beweging gekomen en ik zie dat graag. Stadsbewoners hebben vanaf de jaren zestig door hun lidmaatschap van Landschapstichtingen en Natuurverenigingen eerst een mentale relatie opgebouwd met het ommeland. Daarna kwam het fysieke contact in de vorm van recreatie in de openlucht en nu volgt – onherroepelijk – een blijvende verhouding tot het landschap als potentiële woonplaats. Als gevolg van het pensioen van de babyboomers komt er de komende twintig jaar een enorme hoeveelheid particulier spaargeld in omloop dat zal leiden tot

allerlei soorten adoptie van platteland door burgers. Daar moet de provincie, ondogmatisch, optimistisch en consistent op vooruitlopen, zeker nu de Rijksbufferzones en de Nationale Landschappen zijn komen te vervallen. Zuid-Holland zal een zelfstandig, regionaal landschapsbeleid moeten ontwikkelen, dat uit de aard van de zaak kwalitatief is. Het zou dus heel goed kunnen dat dat landschapsbeleid integraal wordt ingevuld via de gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit. Dat zou ik toejuichen, omdat we dan geen onderscheid meer hoeven te maken tussen belangrijke en minder belangrijke landschappen. Er is geen enkele landschappelijke redenering te bedenken die aannemelijk zou maken waarom de veranderingen in de zeelei van de Hoeksche Waard minder gewenst zouden zijn of meer aandacht zouden verdienen dan die in de zeelei van Overflakkee of waarom de provinciale N470 meer inpassing nodig zou hebben dan een willekeurige andere provinciale weg. Alle provinciale projecten verdienen een vergelijkbaar niveau van diepgang, zorg, betrokkenheid en ambitie.

En dat brengt me op de **derde trend**: de overheid als investeerder. Meer en meer wordt de spanning voelbaar van de dubbele verantwoordelijkheid van de provincie die tegelijk hoeder is van de publieke zaak én veroorzaker van soms controversiële interventies. De rol van de overheid verschuift van onpartijdige intermediair voor planologische vraagstukken naar belanghebbende bij nieuwe infrastructuur of partner in grootschalige gebiedsontwikkeling. Het is maatschappelijk precair om met de ene hand vergunningen te

weigeren voor initiatieven van derden en met de andere hand naar eigen inzicht voorbereidingen te treffen voor ingrijpende aanpassingen van de ruimtelijke structuur. Ik zie maar één weg uit dit bestuurlijke en maatschappelijke rollenconflict en dat is over de band van de ruimtelijke kwaliteit. De provincie zal zichzelf en de andere publieke en private partijen werkzaam in Zuid-Holland – dus ook bijvoorbeeld het Rijk – aan precies dezelfde, rigoureuze kwaliteitsambitie moeten onderwerpen; vastgelegd in Gebiedsprofielen en wat mij betreft bij voorkeur onafhankelijk getoetst. Alleen als de eigen provinciale plannen van een uitmuntend niveau zijn en naadloos passen in de kwalitatieve spelregels van de Gebiedsprofielen blijft er voldoende geloofwaardigheid om van anderen eenzelfde hoogwaardige inspanning te verwachten.

Deze kwalitatieve verplichting staat volgens sommigen op gespannen voet met – **de vierde trend** – de krimpende budgetten voor ruimtelijke investeringen in het publieke domein. Voor hen heb ik goed nieuws. Kwaliteit en geld zijn niet recht evenredig aan elkaar gerelateerd. Veeleer is het zo dat bij elk beschikbaar budget kwaliteit kan worden gerealiseerd, sterker nog, in de twee jaar dat ik hier heb geadviseerd is me duidelijk geworden dat plannen en projecten snel de neiging hebben, om als gevolg van nodeloos complicerende factoren zoals de voortdurende beleidsproductie of een onzekere obsessie voor draagvlak, duurder te worden dan op basis van het programma van eisen nodig is. Mijn referenties voor ruimtelijke kwaliteit liggen in het topografische verleden en in het

bijzonder in de wijze waarop het Nederlandse laagland is ontgonnen en in gebruik genomen. Als iets die ontginningsgeschiedenis mij leert is dat een stevige, nuttige en oogstrelende topografie het resultaat is van een eenvoudige, eenduidige en volgehouden, want herhaalbare, inspanning met een reusachtig effect. Ruimtelijke kwaliteit is derhalve een breuk, dames en heren, en ik roep u op die breuk met elkaar te oefenen. Ruimtelijke Kwaliteit is gelijk aan het behaalde Effect gedeeld door de benodigde Middelen. Laten we deze breuk gaan oefenen. Laat deze breuk door uw hoofd gaan bij de waarneming en waardering van uw leefomgeving, van het interieur van uw eigen huis, de toneelvoorstelling, het muziekoptreden, de roman die u leest, bij het maken van vakantieplannen, bij het eten dat u bestelt, de brief die u schrijft. En uiteindelijk bij het investeringsprogramma of het inrichtingsplan dat u maakt of dat u dient te beoordelen.

De opgave voor de provincie Zuid-Holland is zich in te zetten voor een verantwoorde besteding van krimpende middelen. Dat is in het licht van de kwaliteitsbreuk een nuttige opgave omdat het de bestuurders en de volksvertegenwoordigers dwingt zorgvuldig na te denken over het ruimtelijke effect dat ze met het beschikbare geld wensen te bereiken. Met de kwaliteitsbreuk in gedachten zullen ze de juiste beslissingen nemen.

Hartelijk dank voor uw aandacht.

Den Haag, 31 augustus 2011

Eric Luiten